

Бочарова Карина Анатоліївна,
кандидат юридичних наук,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: k.bocharova980@gmail.com
ORCID 0000-0003-2991-946X

doi: 10.21564/2414–990x.146.168392
УДК 343.971:504.9

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВАНДАЛІЗМ

Запропоновано авторське визначення поняття «вандалізм», розглянуто його кримінально-правові прояви та нові некриміналізовані форми у сучасному суспільстві. Виокремлено питома вагу злочинів, пов'язаних з вандалізмом, у структурі всієї злочинності. Наведені діяння є поширеними в Україні, проте, як правило, відповідальність за їх вчинення не настає. Аргументовано, що задля усунення розбіжностей при кваліфікації злочинів, пов'язаних з вандалізмом, зниження рівня їх латентності та відображення в офіційній статистичній звітності необхідно внести зміни до Кримінального кодексу України, визначивши вказану руйнівну діяльність обставиною, яка обтяжує покарання.

Ключові слова: злочинність; вандалізм; агресія; криміналізація; злочини, пов'язані з вандалізмом.

Бочарова К. А., кандидат юридических наук, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail : k.bocharova980@gmail.com ; ORCID 0000-0003-2991-946X

О необходимости законодательного регулирования уголовной ответственности за вандализм

Дается авторское определение понятия «вандализм», рассматриваются его уголовно-правовые проявления и новые некриминализованные формы в современном обществе. Выделен удельный вес преступлений, связанных с вандализмом, в структуре всей преступности. Приведенные деяния являются распространенными в Украине, но, как правило, ответственность за их совершение не наступает. Подытоживается, что для устранения расхождений при квалификации преступлений, связанных с вандализмом, снижения уровня их латентности и отображения в официальной статистической отчетности необходимо внести изменения в Уголовный кодекс Украины, определив указанные действия обстоятельством, которое отягощает наказание.

Ключевые слова: преступность; вандализм; агрессия; криминализация; преступления, связанные с вандализмом.

Вступ. Тенденції суспільних та політичних процесів, які ми спостерігаємо останнім часом на світовій арені, свідчать про те, що людство опинилось в кризовому становищі. При цьому криза охопила не тільки й не стільки локальні соціальні утворення (соціальні групи, верстви населення, держави або регіони), скільки людство в цілому. Усвідомленим фактом є те, що ми перебуваємо в кардинально новій політичній, економічній, духовно-ідеологічній ситуації порівняно з кінцем ХХ ст.; її основними ознаками є соціально-господарська стагнація, політична, культурно-виховна та морально-психологічна невизначеність. Ми стали свідками того, що у сучасному світі зростає загальна агресивність при вирішенні міжособистісних, міжгрупових, міжнаціональних, соціокультурних та міждержавних конфліктів. Наслідком цього є природне зростання кількості проявів жорстокості та насильства, через що заподіюється шкода законним інтересам особи, державі й соціуму. Потяг до безглузлого руйнування, знищення об'єктів, які мають культурно-історичне, соціально-політичне, інфраструктурне, архітектурно-декоративне або інше значення є об'єктивним проявом та наслідком такої ситуації. Вандалізм та злочини, пов'язані з ним, є одним із таких проявів. При цьому слід мати на увазі, що зі зростанням вищезгаданих процесів акти вандалізму дедалі будуть видозмінюватися та набувати нових форм.

Україна не перебуває осторонь цих глобальних процесів, більш того — вона переживає латентну кризу як правової політики взагалі, так і політики й управління у сфері запобігання злочинності зокрема. Провідним напрямом української кримінологічної політики є підвищення ефективності запобігання злочинам, що посягають на власність, громадський порядок, моральність. Крім того, серед чинників, що зумовили підвищення агресивності громадян, зниження терпимості, можна назвати й політичні процеси в Україні, з огляду на що збільшилася кількість руйнівних дій на всій території нашої держави. На тлі цього виникають молодіжні течії й групи, що використовують об'єкти благоустрою населених пунктів, майно фізичних чи юридичних осіб або культурні, духовні чи історичні цінності задля виміщення агресії, прояву невдоволення, протестних настроїв. Крім цього, існують й інші причини, що спонукають осіб до протиправих деструктивних дій.

Необхідність виокремлення і розгляду вандалізму та злочинів, пов'язаних з ним, пояснюється тим, що дії вандалів, вчинені у громадських місцях, набувають особливого антисуспільного забарвлення та негативного соціального значення. Крім того, про їх наслідки стає відомо широкому колу осіб, що провокує супротив, обурення і несприйняття такої поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вандалізм у кримінології не вивчався в Україні більш ніж 20 років. На нашу думку, цьому сприяло декілька обставин, основними з яких є відсутність легального визначення, некриміналізація його законодавцем, незацікавленість проблемою науковцями, проте важливість його розгляду, а також виокремлення явищ і процесів, що впливають на поширення його проявів у населених пунктах, є очевидною.

Останнє комплексне дослідження цієї проблеми у кримінології було здійснено О. М. Бандуркою (О. М. Bandurka) та А. Ф. Зелінським (А. F. Zelinsky) у монографії «Вандалізм», у якій було вивчено вандалізм як форму агресивної протиправної поведінки, виокремлено його види, надано кримінологічну характеристику, психологію та мотивацію злочинця-вандала, а також запропоновано деякі заходи протидії йому.

Окремим аспектам вандалізму, його характеристикі і наслідкам приділено увагу у працях О. В. Александренка (О. V. Aleksandrenko), Г. О. Андреса (Н. О. Andres), Н. О. Веселовської (N. O. Veselovska), О. М. Євменової (О. М. Ievmenova), І. В. Ковтонюка (I. V. Kovtoniuk), С. Г. Кулика (S. H. Kulyk), К. В. Латиш (K. V. Latysh), О. М. Литвинова (О. М. Lytvynov), В. В. Максимова (V. V. Maksymov), М. О. Маршуби (М. О. Marshuba), Л. Г. Ростомяна (L. H. Rostomian), Д. А. Сафонова (D. A. Safonov), Л. С. Філіппової (L. S. Filippova), Е. Н. Харіної (E. N. Kharina), В. О. Шурухнова (V. O. Shurukhnova) та ін.

Метою статті є доведення необхідності законодавчого врегулювання вандалізму як злочинного діяння, а також аргументація щодо важливості внесення змін до Кримінального кодексу України.

Вклад основного матеріалу. Дослідження вандалізму є особливо актуальним в умовах стихійної урбанізації, занепаду моральності, зростання бідності та знищення терпимості до несправедливості й розбрату. Це явище з'явилося ще у IV ст. до н. е., а з часом видозмінювалося, розширювало свої кордони та набувало нових форм, що пояснюється динамічністю розвитку суспільства, зміною ціннісних орієнтирів, зміцненням або послабленням державного впливу на негативні прояви поведінки, а також нестабільністю політичних процесів.

Досі у вітчизняному законодавстві немає легального визначення поняття вандалізму, тому й коло діянь, яке охоплюється його ознаками, не встановлено однозначно, не визначено також чи є дії, пов'язані з вандалізмом, злочинними. Важливість криміналізації вандалізму обумовлена тим, що із року в рік кількість актів вандалізму в Україні зростає, з'являються його нові видозмінені форми.

Вандалізм — це форма агресивної протиправної поведінки, що проявляється в умисних діяннях, наслідком яких є заподіяння шкоди будь-якому майну, релігійним, культурним чи духовним цінностям, об'єктам благоустрою населених пунктів, транспортної інфраструктури, вчинених з цинізмом та/або явною неповагою до суспільства у громадському місці. До кримінально-правових проявів вандалізму в Україні, тобто до такої поведінки, що проявляє це явище в об'єктивній реальності, належать діяння, що передбачені різними розділами Особливої частини Кримінального кодексу (далі — КК) України, які не виділені в окрему статтю чи її частину. До того ж, діяльність, пов'язана з несанкціонованим нанесенням графіті, взагалі некриміналізована. За статистичною інформацією Генеральної прокуратури України про стан злочинності та результатами прокурорсько-слідчої діяльності в період 2013–2018 рр., щороку реєструється на 1–1,5 % більше злочинів, пов'язаних з вандалізмом.

Слід наголосити, що кримінально-правові прояви вандалізму можна виявити у незаконному утримуванні, оскверненні або знищенні релігійних святинь (ст. 179 КК України), умисному знищенні або пошкодженні майна (ст. 194 КК України), пошкодженні шляхів сполучення і транспортних засобів (ст. 277 КК України), пошкодженні об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо- конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів (ст. 292 КК України), хуліганстві (ст. 296 КК України), нарузі над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого (ст. 297 КК України), незаконному проведенні пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищенні, руйнуванні або пошкодженні об'єктів культурної спадщини (ст. 298 КК України), а також умисному знищенні або пошкодженні військового майна (ст. 411 КК України). Крім того, якщо дії полягають у пошкодженні релігійних споруд чи культових будинків (ст. 178 КК України), умисному пошкодженні об'єктів електроенергетики (ст. 194¹ КК України), умисному знищенні або пошкодженні об'єктів житлово-комунального господарства (ст. 270¹ КК України), нарузі над державними символами (ст. 338 КК України) та умисному пошкодженні ліній зв'язку (ст. 360 КК України), незалежно від обставин вчинення таких діянь можна сказати, що йдеться про вандалізм.

До сказаного варто додати, що не слід виключати ознак вандалізму в умисному знищенні або пошкодженні майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України), умисному знищенні або пошкодженні майна журналіста (ст. 347¹ КК України), умисному знищенні або пошкодженні майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 352 КК України), умисному знищенні або пошкодженні майна судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 378 КК України) та умисному знищенні або пошкодженні майна захисника чи іншого представника особи (ст. 399 КК України), оскільки під час їх вчинення реалізується злочинний намір, спрямований проти спеціального потерпілого та його майна.

У сучасному світі відносно новою формою вандалізму стало нанесення графіті й розмальовування фасадів будинків чи інших об'єктів благоустрою населених пунктів фарбою. Зауважимо, нині графіті стали невід'ємною частиною пейзажу сучасних міст і селищ, а також транспорту, ліфтів, пам'яток культури тощо. Вони являють собою різноманітні повідомлення, лайки, вислови, малюнки і символи [1, с. 124]. До речі, перші графіті з'явилися в Стародавній Греції. Численні надписи-розмальовки знайшли на вулицях Ефесу, а історики ідентифікували їх як місцеву рекламу проституції. Пік розвитку графіті припадає на 60-ті роки минулого століття, коли у Нью-Йорку, так би мовити, творці залишали свої імена на вагонах метро [2]. Зараз так зване «вуличне мистецтво» набуває все більшого поширення. Проте результат нанесення графіті визнається вандалізмом, якщо зображення, написи посягають на суспільну мораль, мають образливий зміст, принижують і насміхаються над загальноприйнятими цінностями.

У контексті сказаного додамо, що такий вибір складів злочинів, пов'язаних з вандалізмом, має свої підстави. Деякі з них (статті 178, 194¹, 270¹, 338 та 360 КК України) законодавець сконструював таким чином, що ознаки вандалізму є безпосередньою ознакою складу таких злочинів, тому, безумовно, ці діяння є злочинами, пов'язаними з вандалізмом, та не потребують додаткового встановлення рис досліджуваного явища. Злочини з необережною формою вини, на наш погляд, не можна назвати вандалізмом.

Спираючись на наведене, можемо констатувати, що злочини, передбачені розділами I (Злочини проти основ національної безпеки України), II (Злочини проти життя та здоров'я особи), III (Злочини проти волі, честі та гідності особи), IV (Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи), VII (Злочини у сфері господарської діяльності), VIII (Злочини проти довкілля), IX (Злочини проти громадської безпеки), X (Злочини проти безпеки виробництва), XIII (злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я), XIV (Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації), XVI (Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку), XVII (Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг), XX (Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку) Особливої частини КК України, не можуть мати риси вандалізму, незважаючи на умисел, оскільки мотиваційна сфера суб'єкта складів цих злочинів має іншу спрямованість, не пов'язану з його ознаками.

За рештою вказаних вище складів злочинів (статті 179, 194, 277, 292, 296, 297, 298, 347, 347¹, 352, 378, 399, 411 КК України) наявність ознак вандалізму необхідно встановлювати під час досудового слідства й судового розгляду. Крім того, за умов його виявлення суду слід обов'язково це враховувати при призначенні покарання.

Крім того, у зв'язку з відсутністю єдиної нормативної підстави неможливо об'єднати названі діяння в єдину сукупність злочинів, оскільки у кримінальному законодавстві наявні діяння, які мають або можуть мати ознаки вандалізму. Такий висновок пояснюється тим, що нині існує нагальна потреба в законодавчому визначенні вандалізму, усуненні труднощів при кваліфікації таких діянь, відображенні в офіційній статистичній звітності й призначенні винним справедливого і співрозмірного вчиненому діянню покарання. На нашу думку, з точки зору кримінального права вандалізм є метою та повинен бути включений до Загальної частини КК України, а саме у перелік обтяжуючих обставин, вказаних у ст. 67 цього Кодексу. Мета будь-якого злочину — це уявний і бажаний суб'єктом кінцевий результат, якого він прагне досягнути, вчиняючи злочин [3, с. 294]. Також метою злочину вважаються бажання особи досягти певних шкідливих наслідків унаслідок злочинного діяння [4, с. 464]. Пропонуємо під вчиненням злочину з вандалістською метою розуміти таку ознаку

суб'єктивної сторони злочину, що пов'язана з реалізацією бажання до заподіяння шкоди будь-якому майну, релігійним, культурним чи духовним цінностям, об'єктам благоустрою населених пунктів, транспортної інфраструктури тощо, що знаходяться у громадському місці, й заради якої особа вчиняє суспільно небезпечне діяння. Встановлення у КК України мети як ознаки складу злочину необхідно задля уточнення аспектів вчинення того чи іншого діяння, відмежування його від інших, встановлення посиленої відповідальності тощо. За цим же критерієм ми визначаємо необхідність визнання ознак вандалізму як мети вчинення злочинів для об'єднання їх у єдину сукупність.

Для того, щоб включити обставину до існуючого у ст. 67 КК України переліку, необхідно, аби вона містила у собі сукупність таких ознак: 1) значущість впливу на ступінь суспільної небезпечності діяння та (або) особи; 2) перебування поза колом звичайних («типових») обставин; 3) можливість її прояву на практиці при вчиненні більшості злочинів; 4) жорстка визначеність спрямованості впливу; 5) непохідність від інших обставин, раніше передбачених у законодавчому переліку. Відсутність хоча б однієї з перерахованих ознак вказує на нераціональність включення нової обставини до кола тих, що обтяжують покарання [5, с. 157].

Вчинення злочину з вандалюю метою впливає на ступінь суспільної небезпечності цього злочину, оскільки цинізм, зухвалість, агресивність, протиправність, пошкодження майна, а також спричинення матеріальної шкоди у громадському місці не можуть бути не взяті до уваги при призначенні покарання. Крім того, ознаки вандалізму не є типовими для будь-яких злочинів, ба більше, саме їх наявність вказує на відмінність цих діянь від інших. Як уже наголошувалося, кримінально-правові риси вандалізму можна віднайти у багатьох злочинах, передбачених різними розділами Особливої частини КК України, що є свідченням їх поширеності у структурі злочинності. Суворо визначеність запропонованої обставини, яка обтяжує покарання, зумовлена тим, що при наявності ознак вандалізму в будь-якому випадку підвищується ступінь суспільної небезпечності злочину, який вчиняється, а також є підтвердженням наявності в особи (злочинця) агресивних рис, що спонукають до деструктивних дій. При цьому у злочинних діяннях прояв таких ознак є настільки яскраво вираженим, що суд може їх розпізнати та відокремити у кожному випадку від інших. До того ж, запропонована обставина не є похідною від вже встановлених у ст. 67 КК України, її зміст не уточнює і не розкриває існуючі у законодавчому переліку.

Зазначимо, що останнім часом на практиці виникають певні труднощі у кваліфікації діянь, пов'язаних з вандалізмом, через що зростає рівень їх латентності, вони не відображаються в офіційній статистичній звітності, цим створюються сприятливі умови для неконтрольованого поширення актів вандалізму в Україні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запропоновані зміни до кримінального законодавства стануть важливим кроком удосконалення кримінально-правової кваліфікації діянь, пов'язаних з вандалізмом, включення цих протиправних дій до офіційної статистичної звітності задля аналізу їх динаміки,

залучення досліджуваного прояву до кримінологічних проблем, які потребують наукового вивчення, аналізу причин та умов його існування, розроблення нових та вдосконалення існуючих заходів запобігання та протидії злочинам, пов'язаним з вандалізмом.

Також надана пропозиція щодо криміналізації злочинів, що мають вандальну мету, сприятиме удосконаленню практики призначення кримінальних покарань, дозволить реалізовувати принцип невідворотності покарання, зменшить труднощі кримінально-правової кваліфікації діянь, які охоплюють у собі ознаки вандалізму, досліджувати їх динаміку, а також відповідатиме зарубіжній практиці та міжнародним зобов'язанням України щодо забезпечення охорони культурної спадщини, культових та релігійних об'єктів, захисту всіх форм власності та забезпечення призначення справедливого покарання за вчинений злочин.

Список літератури

1. Платонов Ю. П. Психология конфликтного поведения. Санкт-Петербург : Речь, 2009. 544 с.
2. Графіті – вандалізм чи мистецтво? URL: <http://studway.com.ua/grafiti> (дата звернення: 05.05.2019).
3. Гришук В. К. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2006. 568 с.
4. Вереша Р. В. Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності : підручник. Київ : Атіка, 2006. 740 с.
5. Лемішко Ю. Ю. Про доцільність доповнення переліку обставин, які обтяжують покарання. *Форум права*. 2015. № 4. С. 155–161.

References

1. Platonov, Yu.P. (2009). *Psykholohyia konflyktnoho povedenyia*. Sankt-Peterburh: Rech [in Russian]
2. Hrafiti – vandalizm chy mystetstvo? URL: <http://studway.com.ua/grafiti> [in Ukrainian].
3. Hryshchuk, V.K. (2006). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna*. Kyiv: Vydavnychy dim «In Yure» [in Ukrainian].
4. Veresha, R.V. (2006). *Sub'iektyvni elementy pidstavy kryminalnoi vidpovidalnosti*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
5. Lemishko, Yu.Yu. (2015). *Pro dotsilnist dopovnennia pereliku obstavyn, yaki obtiazhuut pokarannia*. *Forum prava – Forum of law, issue 4, 155–161* [in Ukrainian].

Bocharova K. A., PhD in Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail : k.bocharova980@gmail.com ; ORCID 0000-0003-2991-946X

About the necessity of legislative regulation of criminal responsibility for vandalism

In today's world, there is a growing number of cruelty and violent manifestations, which harms the legitimate interests of the individual, the state and society. Vandalism and the crimes connected with it are one of such manifestations. With the development of society and the emergence of modern human capabilities, acts of vandalism are changing and gaining new forms.

The necessity for isolation and consideration of vandalism and connected crimes is due to the fact that vandals committed in public places acquire a special anti-social color and negative social significance.

The purpose of the article is to prove the necessity of legislative regulation of vandalism as a criminal act, as well as to bring arguments about the importance of introducing amendments to the Criminal Code of Ukraine.

At the moment, in the domestic legislation there is no legal definition of the concept of vandalism, which leads to a mixed understanding of the range of acts connected by its features, and also whether there are actions related to vandalism, criminal. The importance of criminalizing vandalism is due to the fact that the number of acts of vandalism in Ukraine is increasing year by year and its newly modified forms are constantly appearing.

Vandalism is a form of aggressive unlawful behavior that manifests itself in deliberate acts, the consequence of which is causing harm to any property, religious, cultural or spiritual values, objects of improvement of settlements, transport infrastructure, committed with cynicism and / or obvious disrespect for society in a public place. The criminal law manifestations of vandalism in Ukraine, that is, to such behavior, which manifests this phenomenon in the objective reality, include acts stipulated by various sections of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine which are not singled out in a separate article or part thereof. In addition, the activity associated with the unauthorized graffiti application is generally uncriminalized. According to the statistics of the General Prosecutor's Office of Ukraine on the state of crime and the results of the prosecutorial and investigative activities, each year it accounts for 1–1.5 % more crimes connected with vandalism.

At the same time, in connection with the lack of a normative basis for combining these acts into a single set of crimes, one can assume that it is expedient to commit a crime with a vandal purpose to recognize the circumstances which aggravates the punishment. This conclusion is explained by the fact that there is now an urgent need for legislative definition of vandalism, the elimination of difficulties in qualifying such acts, the display in official statistical reporting and the assignment of guilty to just and proportionate punishment. A crime with a vandal purpose will be understood as constituting the subjective part of the crime associated with the realization of the desire to cause damage to any property, religious, cultural or spiritual values, objects of improvement of human settlements, transport infrastructure, etc. located in a public place, and for the sake of achieving such a goal, the person performs a socially dangerous act.

The proposed changes to Criminal law will be an important step in the criminalization of acts related to vandalism, the inclusion of these unlawful actions in official statistical reporting in order to analyze their dynamics, involving the investigated manifestation in criminological problems that require scientific study, analysis of causes and conditions its existence, as well as the improvement of existing ones.

Keywords: crime; vandalism; aggression; criminalization; crimes connected with vandalism.

Рекомендоване цитування: Бочарова К. А. Щодо необхідності законодавчого врегулювання кримінальної відповідальності за вандалізм. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 171–178. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.146.168392>.

Suggested Citation: Bocharova, K.A. (2019). Shchodo neobkhidnosti zakonodavchoho vrehuliuvannia kryminalnoi vidpovidalnosti za vandalizm [About the necessity of legislative regulation of criminal responsibility for vandalism]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality, issue 146, 171–178*. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.146.168392> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 23.05.2019 р.